

De Koning van de Zee

TEKST EN FOTOGRAFIE Kees Moeliker

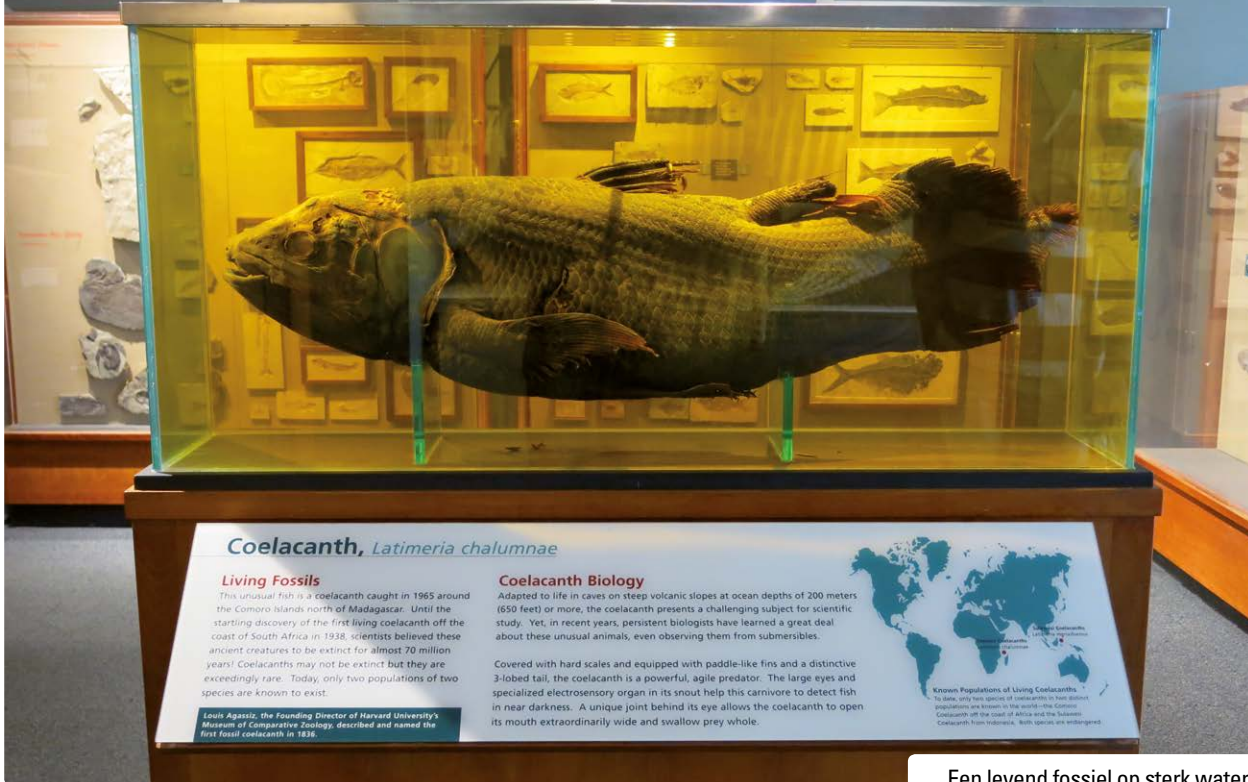
Coelacanten vormen een familie van kwastvinnige vissen in de orde van de Coelacanthiformes (Coelacantachtigen). De fraaie vis wordt aangemerkt als een relict, ofwel levend fossiel. Want hoewel er van deze familie acht geslachten bekend zijn, kent alleen de *Latimeria* nog levende soorten. En ook die kom je niet dagelijks tegen.

Een van de meest bizarre ontmoetingen met een vis had ik in 1998 in Indonesië. Ik werkte daar toen een paar dagen in de vogelcollectie van het Natuurhistorisch Museum in Cibinong (Java), een prachtig nieuw collectiedepot en onderzoekscentrum van het aloude Museum Zoologicum Bogoriense. Op zoek naar een meetlatje liep ik in een werkplaats tegen een enorme glazen bak aan dat met bamboescheuten bij elkaar werd gehouden. In het aquarium dreef een vis die ik onmiddellijk herkende als een coelacanth (*Latimeria chalumnae*), de 'loopvis' die, toen de eerste in 1938 voor de kust van Zuid-Afrika in de westelijke Indische Oceaan werd opgevisst, voor grote sensatie in vissenland zorgde. De levend gevangen vis behoorde namelijk tot een groep die 80 miljoen jaar geleden was uitgestorven en alleen van fossiele resten bekend was. De term 'levend fossiel' is op deze vis zeker van toepassing. Ik wist dat er inmiddels al ruim 200 van die vissen waren gevangen die hun weg deels naar natuurhistorische musea hadden gevonden, maar dat een (relatief arm) museum in Indonesië er een had verbaasde mij. En waarom stond een dergelijk mooi bezit dan niet prominent tentoongesteld in het publieksmuseum in Bogor? Mijn Indonesische vogelcollega's schonken geen aandacht aan het krakkemikkige aquarium. "Dat is Raja Laut," zeiden ze schouderophalend, "de Koning van de Zee".

Pas toen ik weer terug was in Nederland kwam ik achter de herkomst van de Indonesische Coelacanth. Hij was niet bij de Comoren gevangen – het reguliere leefgebied van de soort – maar voor de noordkust van het Indonesische eiland Sulawesi, bijna 10.000 kilometer daar vandaan. De ontdekking van die vis is een spannend verhaal.

Een absolute aanrader voor lezers die meer willen weten over de ontdekking van de coelacant.

En levend fossiel op sterk water.

Vismarkt

Mariënbiooloog Mark Erdmann en zijn kersverse vrouw Arnaz waren in september 1997 op huwelijksreis in Indonesië toen zij slenterend over de vismarkt van de stad Manado op het eiland Sulawesi een vis zagen die ze onmiddellijk herkenden als een coelacanth. Ze kenden de oervis natuurlijk uit de leerboeken en dachten dat ze het nieuws over een uitbreiding van het verspreidingsgebied hadden gemist. Omdat het zien van een verse coelacanth sowieso een unicum is, fotografeerden ze de vis uitgebreid en vroegen ze de vissers waar hij gevangen was. Het bleek een lokale vangst te zijn.

Pas op zijn thuisbasis, de Universiteit van California in Berkeley, drong de waarde van de vondst tot hem door: er was nog nooit een coelacanth buiten de westelijke Indische Oceaan gevonden! Met steun van het Smithsonian en National Geographic reisde Erdmann in november

1997 terug naar Manado voor een herkansing: hij moest en zou een Indonesische coelacanth veiligstellen voor de wetenschap. Daartoe verspreidde hij het signalement van de vis onder ruim 200 lokale vissers en bood hij een goede prijs voor een vers exemplaar. Op 30 juli 1998 was het raak. De visser Om Lameh Sonatham ving die dag in alle vroegte een coelacanth voor de kust van het eilandje Manado Tua en bracht de vis naar Erdmann. In zee voor zijn huis kon hij het nog levende exemplaar zwemmend bestuderen. Daarna stierf de vis en werd hij ingevroren. Erdmann schonk deze eerste veiliggestelde Indonesische coelacanth aan het Museum Zoologicum Bogoriense, het nationale natuurhistorisch museum van Indonesië. Specialisten van het Smithsonian Institution in Washington hielpen met het conserveren van het 29 kilo zware en 124 centimeter lange exemplaar. Deze coelacanth zag ik dus drijven in een aquarium vol alcohol.

Vis op de loop

Een absolute aanrader voor lezers die meer willen weten over de ontdekking van de eerste en latere Afrikaanse coelacanth, is het boek 'Vis op de loop' van James Leonard Brierley Smith (1897-1968) die deze vis de wetenschappelijke naam *Latimeria chalumnae* gaf, ter ere van de ontdekker Marjorie Courtney-Latimer, de toenmalige conservator van het East London Museum in Zuid-Afrika. Het boek dat in 1973 verscheen bij uitgeverij Nijgh & Van Ditmar is een vertaling van 'Old Fourlegs', the story of the coelacanth. Het boek kom je nog wel eens tegen op boekenmarkten en bij antiquariaten. Een recentere geschiedschrijving over de coelacanth is het boek *A fish caught in time* van Samantha Weinberg dat in 1999 verscheen (Harper Collins, 1999, ISBN: 0-06-019495-2)

Rel

Met zijn publicatie over de ontdekking van de Indonesische coelacanth in het toonaangevende wetenschappelijke tijdschrift *Nature* maakte Erdmann naam, maar uiteindelijk ging een groep Franse en Indonesische onderzoekers met de naam van de Indonesische coelacanth aan de haal. Tot grote ergernis van Erdmann publiceerden zij in 1999 in een haastig geschreven Franstalig artikel de conclusie dat het om een nauw verwante maar andere soort coelacanth gaat die ze de officiële wetenschappelijke naam *Latimeria menadoensis* gaven. Dat deze onderzoeksgroep de ontdekker die zelf ook aan een officiële beschrijving werkte, niet bij hun onderzoek betrok, laat staan in kennis stelde, is tamelijk onfatsoenlijk. Niettemin is de beschrijving van Laurent Pouyaud valide volgens de regels van de Internationale Code voor Zoologische Nomenclatuur. Mark Erdmann hield er een kater aan over, maar heeft nog steeds goede herinneringen aan zijn huwelijksreis. **V**